

Aantekeningen over Chrysomelidae (Coleoptera) in Nederland. 6

In de serie 'Aantekeningen over Chrysomelidae in Nederland' wordt sinds 1989 met onregelmatige intervallen nieuws over Nederlandse bladkevers gepubliceerd. Het betreft meldingen van nieuwe soorten voor de Nederlandse fauna of onderwerpen die te maken hebben met levenswijze, leefomgeving of verspreiding. Soms komen morfologische aspecten aan de orde. In dit artikel wordt informatie over verspreiding, biotoop en voedselplanten van enkele inheemse *Cryptocephalus*-soorten besproken. Daarnaast wordt een nieuwe *Longitarsus*-soort voor de Nederlandse fauna gemeld.

Entomologische Berichten 62(5): 135-137

Key words: verspreiding, habitat, faunistiek, nieuwe soort

Cryptocephalus decemmaculatus

Cryptocephalus decemmaculatus (Linnaeus) is een keversoort waarvan Everts (1903) vermeldt dat deze algemeen is in de omstreken van Maastricht en zeldzamer, maar zeer verbreid, in de heidestreken. Deze omschrijving geeft een indruk van de talrijkheid van deze keversoort en een aanduiding van de regio's waar de kever is aangetroffen maar geeft geen informatie over de leefomgeving. Tegenwoordig wordt de soort weinig aangetroffen; sinds 1950 lijkt hij achteruit gegaan (figuur 1). Deze achteruitgang was voor ons aanleiding om te achterhalen in welke leefomgeving *C. decemmaculatus* in Nederland voorkomt.

Van vier recente vindplaatsen bleek het mogelijk een gedetailleerde beschrijving te maken van de biotoop. De vindplaats in Loosdrecht betreft een veenmosrietland begroeid met berken en wilgen (1996, R. Beenen). Te Rouveen, Overijssel, werd deze soort in 1983 eveneens in een veenmosrietland verzameld (A.P.J.A. Teunissen). In Eindhoven werd in 1967 een exemplaar verzameld tussen visvijvers die daar ooit door zandwinning zijn ontstaan (A.P.J.A. Teunissen). In de Mariapeel werd *C. decemmaculatus* in 1974 en 1975 gevonden aan de rand van een ven op manshoge wilgen die in het water te midden van veenmos groeiden (J.C.P.M. van de Sande). De wilgen waren waarschijnlijk bastaarden van *Salix cinerea* en *Salix aurita*.

In Groot-Brittannië wordt de soort als 'kwetsbaar' beschouwd (Hyman & Parsons 1992). Hier wordt *C.*

Ron Beenen¹ & Jaap Winkelman²

¹ Martinus Nijhoffhove 51, 3437 ZP Nieuwegein

² Waverstraat 36-III, 1079 VM Amsterdam

decemmaculatus gevonden op wilgen die groeien in *Sphagnum* op natte hellingen en op berken in trilvenen. Deze omschrijving vertoont grote overeenkomst met de hiervoor beschreven Nederlandse vindplaatsen. Als oorzaak voor de achteruitgang in Groot-Brittannië wordt ongeschikt beheer van bomen en struiken vermeld. Tevens wordt gesuggereerd dat ontwatering geschikte biotopen aantast (Joint Nature Conservation Committee 2001). In Nederland zijn veenmosrietlanden met begroeiing van berken en wilgen zeldzaam omdat bij het beheer de nadruk ligt op het tegengaan van begroeiing door bomen en struiken. Hoewel successie tot moerasbos ook niet gunstig is voor het duurzaam voortbestaan van *C. decemmaculatus* is een ijle begroeiing met berken en wilgen noodzakelijk. Een gefaseerd beheer waarbij jonge bomen enkele jaren kunnen blijven groeien is voor *C. decemmaculatus*, en waarschijnlijk ook voor diverse andere soorten, het beste alternatief. Ook langs vennen zal *C. decemmaculatus* alleen duurzaam kunnen voortbestaan indien plaatselijk een ijle begroeiing van berken en/of wilgen in de oeverstrook aanwezig blijft.

Cryptocephalus ocellatus

In juni 1996 werden in de Uithof te Utrecht van een geïsoleerd staande meidoornstruik (*Crataegus* sp.) enkele exemplaren van *Cryptocephalus ocellatus* Drapiez geklopt (R. Beenen; figuur 2). *Cryptocephalus ocellatus* is in Nederland een zeer algemene bladkever die vooral op wilgen (*Salix* sp.), maar ook wel op populier (*Populus* sp.) wordt aangetroffen. Deze combinatie van voedselplanten wordt wel vaker waargenomen. Populieren en wilgen zijn verwante genera uit dezelfde familie (Salicaceae). De vondst op meidoorn is bij-

Figuur 1. Verspreiding van *Cryptocephalus decemmaculatus* in Nederland. Open cirkels = vondsten tot 1950, gesloten cirkels = vondsten sinds 1950.

Distribution of Cryptocephalus decemmaculatus in The Netherlands. Open circles = records before 1950, solid circles = records since 1950.

zonder omdat meidoorn tot een andere plantenfamilie behoort (Rosaceae).

In juni 1998 werden te Nieuwe Wetering, Utrecht, van deze keversoort meer dan tien exemplaren van meidoorn geklopt (R. Beenen). De meidoornstruik was hier onderdeel van een bosplantsoen waar naast meidoorns ook wilgen aangeplant waren. Om er achter te komen of *C. ocellatus* zich daadwerkelijk voedde met meidoornblad zijn enkele exemplaren met een gaaf blad in een buisje geplaatst. Deze methode, die door Heikertinger (1915) beschreven is, wordt veel gebruikt om aan te tonen dat bepaalde keversoorten zich kunnen voeden met een bepaalde plant. In korte tijd hadden de dieren het meidoornblad op diverse plaatsen aangevreten. Hiermee is aangetoond dat *C. ocellatus* zich daadwerkelijk met meidoorn kan voeden.

Van slechts enkele Nederlandse bladkeversoorten is aangetoond dat de kevers zich voeden met zowel Salicaceae als Rosaceae: *Cryptocephalus octopunctatus* (Scopoli), *C. sexpunctatus* (Linnaeus), *C. flavipes* Fabricius, *Clytra quadripunctata* (Linnaeus) en *Luperus longicornis* (Fabricius). Opvallend bij deze soorten is dat de larven zich niet voeden met het verse blad van de planten waarvan de adulten eten. De larven van *Clytra* leven in mierennesten en voeden zich daar met dode planten- en dierenresten; de larven van *Cryptocephalus* voeden zich met dood organisch materiaal op de bodem; de larven van *Luperus* voeden zich met de wortels van grassen. Mogelijk dat daarin de minder specifieke voedselkeuze van de kevers gelegen is. Van een andere bladkever, *Chrysomela lapponica* Linnaeus, waarvan zowel kevers als larven zich voeden met verse bladeren van berk (*Betula* sp.) en wilg zijn grote aantallen adulten te Soest aangetroffen op lijsterbes (*Sorbus aucuparia*), eveneens een soort van de Rosaceae (Beenen 1985). Er is daar echter niet vastgesteld of deze kevers ook daadwerkelijk het blad van de lijsterbes consumeerden.

Figuur 2. *Cryptocephalus ocellatus*. Foto: F. Koehler (www.koleopterologie.de/gallery)

Longitarsus ballotae

In de uitgebreide publicatie over de palearctische soorten van het genus *Longitarsus* presenteert Warchalowski (1996) van de meeste soorten areaalkaartjes. Voor *L. ballotae* (Marsham) is de noordgrens van het areaal ongeveer over de 52ste breedtegraad getekend, dwars door Nederland. Voor Gruev & Döberl (1997) was dit aanleiding om Nederland op te nemen als land waar *L. ballotae* was aangetroffen. Deze melding was niet gebaseerd op een bij B. Gruev of M. Döberl bekende vondst (pers. med. M. Döberl). Beenen & Winkelman (1993) vermelden *L. ballotae* niet uit ons land.

Op 4 januari 2001 verzamelde de eerste auteur bladkevers op de Sint-Pietersberg bij Maastricht. Een van de locaties die werd onderzocht was de ingang van de zogenaamde Duivelsgrot aan de zuidwestkant van de Sint-Pietersberg (figuur 3), waar strooisel afkomstig van de voet van een steilwand werd gezeefd. Op deze plaats stonden enkele malroveplanten (*Marrubium vulgare*) te midden van een grazige begroeiing. De fijne fractie van het zeefsel werd meegenomen en later uitgezocht. In deze fractie zat onder andere een exemplaar van *L. ballotae*.

Longitarsus ballotae is een goed herkenbare soort die makkelijk te determineren is met de tabellen van Döberl (1994), Doguet (1994) of Warchalowski (1996). Opvallend is de grote doorn aan het uiteinde van de achterschalen. De soort was te verwachten in ons land: uit België zijn vondsten bekend uit de provincies Limburg (Everts 1903), Namen en Luxemburg (Derenne 1963) en uit het aangrenzende deel van Duitsland uit de gebieden Nordrhein en Rheinland (Köhler & Klausnitzer 1998). In Duitsland is deze soort niet algemeen en is hij opgenomen in de Rode-Lijstcategorie 'bedreigd' (Geiser 1998). *Longitarsus ballotae* leeft op ballote (*Ballota nigra*) en malrove. Als het gevolg van de begrazing met schapen heeft malrove zich plaatselijk op de Sint-Pietersberg uitgebreid.

Figuur 3. Ingang van de Duivelsgrot op de Sint-Pietersberg waar *Longitarsus ballotae* ontdekt werd in januari 2001. Photo: Ron Beenen
Entrance to a marl cave in the Sint-Pietersberg, Limburg, where Longitarsus ballotae was discovered in January 2001.

Summary

Notes on Chrysomelidae (Coleoptera) in The Netherlands. 6

Data on a few species of Dutch leaf beetles are discussed. Based on recent records the habitat of *Cryptocephalus decemmaculatus* in The Netherlands is defined: this species lives on birch and willow growing in *Sphagnum* vegetation. Feeding of adults of *Cryptocephalus ocellatus* on leaves of hawthorn was registered. Adults of this species are known to feed willow and poplar leaves. The flea beetle *Longitarsus ballotae* is recorded for the first time in The Netherlands. It was found on the Sint-Pietersberg, in the south of the province Limburg.

Dankwoord

Dré Teunissen (Vlijmen) en Cor van de Sande (Amsterdam) gaven informatie betreffende de biotopen. Manfred Doberl (Abensberg) verstrekke informatie over *Longitarsus ballotae*. Vereniging Natuurmonumenten gaf toestemming voor het inventariseren van de Sint Pietersberg. André van Loon (EIS-Nederland, Leiden) verzorgde de verspreidingskaart.

Literatuur

- Beenen R 1985. *Chrysomela lapponica* L. in Nederland en het onderzoek naar de verspreiding van bladkevers. *Natura* 82: 175-177.
- Beenen R & Winkelman JK 1993. Naamlijst van de Nederlandse bladkevers. *Nederlandse Faunistische Mededelingen* 5: 9-18.
- Derenne E 1963. *Catalogue des Coléoptères de Belgique*. Fasc. 4. Chrysomelidae: 1-104. Société Royale d'Entomologie de Belgique.
- Doberl M 1994. 11. Unterfamilie: Alticinae. *Die Käfer Mitteleuropas* 14: 92-141.
- Doguet S 1994. *Coléoptères Chrysomelidae, volume 2 Alticinae*. *Faune de France* 80: I-IX, 1-694.
- Everts E 1903. *Coleoptera Neerlandica* 2: 1-796. Martinus Nijhoff.
- Geiser R 1998. Rote Liste der Käfer. In: Binot M, Bless R, Boie P, Gruttke H & Pretscher P (eds), *Rote Liste gefährdeter Tiere Deutschlands*. Schriftenreihe für Landschaftspflege und Naturschutz 55: 168-230.
- Gruev B. & Doberl M 1997. General distribution of the flea beetles in the Palaearctic subregion. *Scoplia* 37: 1-496.
- Heikertinger F 1915. Standpflanzenforschung (Artikel V in der Serie: 'Zur Praxis des Käferfanges mit dem Kätscher'). *Wiener Entomologische Zeitung* 34: 133-169.
- Hyman PS & Parsons MS 1992. A review of the scarce and threatened Coleoptera of Great Britain. Part 1. *UK Nature Conservation* 3: 1-484. Joint Nature Conservation Committee.
- Joint Nature Conservation Committee 2001. *Species Statement Cryptocephalus decemmaculatus*. UK Biodiversity internet site.
- Köhler F & Klausnitzer B (eds) 1998. *Verzeichnis der Käfer Deutschlands*. *Entomologische Nachrichten und Berichte* (Dresden) Beiheft 4: 1-185.
- Warchalowski A 1996. Übersicht der westpaläarktischen Arten der Gattung *Longitarsus* Berthold, 1827 (Coleoptera: Chrysomelidae: Halticinae). *Genus, Supplement* 6: 1-266

Geaccepteerd 12 september 2002.